

"Şu ayet İsm-i Âzâmın mazharı olduğundan, hakaik-ı İlâhiyeye ait mânâları âzamî derecededir ki, âzamiyet derecesinde bir tasarruf-u rububiyeti gösteriyor. Hem umum semâvât ve arza birden müteveccih tedbir-i ulûhiyeti en âzamî bir derecede,.. " İzah?

Allah'ın külli ve cüzi olmak üzere iki türlü tecellisi vardır. **Külli tecelli**; kainatın umumu üzerinde büyük ve azametli tecelliyatıdır. **Cüzi tecelli ise**; kainatın bir cüz'ünde ve cüz'isindeki küçük ve mütevazi tecelliyatıdır.

Kainatın umumunda tecelli eden o isim ve sıfatlar, çok azametli ve kibriyalı olmasından, okunması ve ihata edilmesi herkese müyesser olmuyor. Onun için Allah, o kainatın umumundaki azametli ve kibriyalı olan tecelli yazısını, herkesin rahat ve kolaylıkla okuyabileceği boyutlara indiriyor ki bu indirmeye **cüzi tecelli** denir.

Mesela; bir kedinin rızkının **Rezzak** ismi tarafından temin edilmesi cüzi bir tecelli iken, bütün kedilerin rızıklarının temin edilmesi külli ve azami bir tecellidir.

Her insan bütün kedileri nazara alarak birden, **Rezzak** isminin külliyetli ve azami manasını ihata ve idrak edemez; ama bir kedinin o tatlı ve güzel beslenmesini rahatça okur ve anlar, sonra külliyete intikal edebilir. *Bu manayı diğer bütün isimlere ve tecellilerine tatbik edebiliriz. Her ismin cüzi ve azami tecellileri vardır.*

Cüzi tecelli azami tecellinin küçük bir prototipidir. Azami tecellide ne varsa cüzi tecellide vardır; lakin daha küçük boyutlarda ve daha okunaklı bir şekilde vardır. Azami tecellide azamet ve kibriya, cüzi tecellide ise rahmet ve şefkat hükmeder.

Bir zerredeki tedbir ve tecelli, kainatın umumundaki tedbir ve tecellinin küçük bir misalidir. Zerredeki bu tecelli muazzam olursa, umum kainattaki insanın başını döndürecek bir azamette ve büyüklükte olduğu takdir edilir.

Küçük bir ağacın bütün tarihçe-i hayatı küçük bir çekirdekte toplanıp saklanıyor ise, bütün kainatın bütün ahvali çok büyük ve azametli bir kamera ile çekilip saklanıyor demektir. Yani yukarıda izah ettiğimiz gibi, cüzi ve azametli tecelli burada da caridir.

Küçük bir ağacın amel defteri hangi isim ile korunuyor ise, bütün kainatın bütün ahvali de aynı isimle; ama azami bir tecelli ile korunuyor.